

“Waterlaboratoria zoeken verankering in Unie”

Drinkwaterbedrijven en waterkwaliteitsbeheerders hebben vanouds hun eigen laboratoria. Noodzakelijk om over de kwaliteit van water uitspraken te kunnen doen die op méér gebaseerd zijn dan op de zintuiglijke waarneming. Het traditionele werkterrein vormt fysisch, chemisch en microbiologisch onderzoek; hydrobiologisch en ecologisch onderzoek zijn daar recent in vele gevallen bijgekomen. Een laboratorium roept regelmatig bestuurlijke vragen op. Zijn de gegevens van een eigen lab wel geloofwaardig, zeker bij fouten of calamiteiten? Zijn kwaliteit en betrouwbaarheid voldoende gewaarborgd? Zijn de kosten niet te hoog? Daarbij komt nog de vraag wie de beheerders vertegenwoordigt in het sectoroverleg met Europese - en rijksoverheden over normen, wetten en protocollen. Het Integraal Laboratorium Overleg Waterkwaliteitsbeheerders (ILOW) steekt voor dat laatste zijn vinger op. Onderstaand het verslag van een gesprek met Jan Willem Rodenburg, directeur van het Gemeenschappelijk WaterschapsLaboratorium van de waterschappen De Dommel en Aa en Maas in Bostel, in zijn rol van voorzitter van het ILOW.

Wat is het ILOW?

“Het ILOW is de koepel van de Nederlandse waterschapslaboratoria. We hebben in Nederland 27 waterschappen en 13 waterschapslaboratoria (inclusief het laboratorium van het RIZA). Gemiddeld heeft dus de helft van de waterschappen zijn laboratoriumtaak ondergebracht bij een collega. Maar de werkelijkheid is complexer. Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Waternet hebben inderdaad samen één waterlab, maar het waterschap Groot Salland doet bijvoorbeeld het analysewerk voor vijf collega-waterschappen. Het Hoogheemraadschap van Rijnland en het Wetterskip Fryslân hebben ieder hun eigen lab. Waterschap Zeeuws-Vlaanderen heeft zijn laboratoriumwerkzaamheden weggehaald bij Waterschap Zeeuwse Eilanden en op de markt gezet. Inmiddels hebben ook de waterschappen Brabantse Delta en Hollands Delta besloten hun laboratoria samen te voegen. En in Limburg zullen de waterschappen Roer en Overmaas en Peel en Maasvallei naar alle waarschijnlijkheid hun labactiviteiten laten overnemen door een particulier labora-

torium. Als ILOW willen we de krachten van de waterschapslaboratoria bundelen.”

Moet het waterschap een eigen lab hebben?

“Dat vind ik wel. Als ILOW hebben we de meerwaarde van een eigen laboratorium ook aangegeven in het stuk ‘Missie en visie ILOW’, dat we recent hebben opgesteld. Die meerwaarde zit hem vooral in de specifieke kennis die een waterschapslab heeft en die een commercieel laboratorium nooit zal hebben: bijvoorbeeld de kennis van het gebied en de meethistorie van een punt. Als onze mensen bij het nemen of analyseren van het monster iets vreemds zien, gaan ze zoeken naar oorzaken en nemen ze contact op met de opdrachtgever. Hetzelfde gebeurt als we een opvallende analyse-uitkomst hebben. Wij denken mee, wij zijn geen getallenfabriek.”

Zijn er veel commerciële laboratoria?

“We hebben te maken met een handvol grote multinationale bedrijven. Echte fabrieken waar duizenden monsters geanalyseerd worden, waar men in ploegendienst werkt, ook ’s nachts, vaak met lager opgeleid personeel of studenten. Deze bedrijven hebben ieder één of twee vestigingen in Nederland, waar een hoge productiviteit bereikt wordt. Deze bedrijven produceren getallen, geen informatie. Daarnaast kennen we kleine bedrijven met één of twee medewerkers, die bemiddelen in het onderbrengen van laboratoriumwerkzaamheden. Dit soort bedrijven sluit gunstige raamcontracten met de grote labs, waardoor ze deze bemiddelaarsrol kunnen spelen.”

“Wat is het belang van het bundelen van de krachten van de laboratoria?”

“Er komen voortdurend nieuwe wetten en voorschriften. Voor de waterschappen is

het van groot belang dat de normen die men wil hanteren, realistisch zijn en de uitvoeringsprotocollen werkbaar. Bij het totstandkomen van het ‘Besluit uitvoeringskwaliteit bodembeheer’ zaten we als ILOW al snel met de mensen van VROM om tafel, die dit besluit aan het voorbereiden waren. Men wilde bijvoorbeeld het principe van de functiescheiding hanteren. Dat zou betekend hebben dat een waterschap geen onderzoek zou mogen doen op zijn eigen grondgebied. Dat het niet zelf had mogen vaststellen of bagger schoon genoeg was om op het land te zetten. Nu ben ik het ook wel eens met het principe dat je een bakker niet zijn eigen brood moet laten keuren, maar hier praten we over overheidsorganisaties met een publieke taak.”

“Nu is, mede onder invloed van het ILOW, gekozen voor een interne functiescheiding. Op bestuurlijk niveau moet de portefeuillehouder waaronder het lab valt, een andere zijn dan die waaronder het betreffende waterbeheer valt. Binnen de dienst moet het laboratorium een aparte plek in de organisatie hebben.”

“Een ander voorbeeld is het vaststellen van de criteria die gehanteerd worden bij het lozen van gezuiverd afvalwater op rijkswater. Deze staan model voor de lozingen op waterschapswater. Deze criteria worden met een zekere regelmaat herzien. Bij het overleg over die herziening zitten wij aan tafel zonder een duidelijk mandaat van de Unie van Waterschappen. Dat zouden wij graag veranderd zien. Verder zijn we vertegenwoordigd in diverse NEN-commissies, en ook hier ontbreekt elk mandaat.”

Kunnen jullie verdere outsourcing tegenhouden?

“Tegenhouden misschien niet, maar we willen onze krachten bundelen om onze besturen te wijzen op de grote meerwaarde van het eigen lab. Wij kennen niet alleen het gebied en de historie, wij kennen ook de werkprocessen en zijn de ogen en oren in het gebied en de behorende afdelingen. Onze monsternemers zijn veldwerkers. Op het nemen van de monsters zijn wij geaccrediteerd. Als ze naast de gewone waarnemingen - zoals geur, doorzicht en pH - iets bijzonders zien, vermelden ze dat. We gaan hier bij het Gemeenschappelijk WaterschapsLaboratorium een dienst voor blauwalgenonderzoek opzetten om op afroep onderzoek te kunnen doen, zodat de waterschappen snel maatregelen kunnen nemen en berichten kunnen publiceren. In zoiets is een marktpartij niet geïnteresseerd.”

“Als gevolg van de KRW schuiven chemie en ecologie steeds meer naar elkaar toe en wordt steeds meer biologisch wateronderzoek gevraagd. Wij rapporteren integraal: we kijken naar de morfologie, de macrofauna, de waterplanten, de diatomeeën en het fytoplankton. Of we in de toekomst ook onderzoek naar vissen

CV

1964 geboren in Heerenveen
1983-1988 Hogeschool Larenstein, cultuurtechniek en hydrologie
1992-1994 adviesbureau Oranjewoud, Heerenveen
1995-2003 diverse Friese waterschappen, eerst als beleidsmedewerker of hydroloog, vanaf 1998 als sectorhoofd Onderzoek en Plannen
2004-heden directeur Gemeenschappelijk WaterschapsLaboratorium, Bostel, voorzitter ILOW

in het pakket opnemen, is nog een punt van bedrijfseconomische afweging. Er zijn gespecialiseerde bureaus ontstaan uit de vroegere Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij in Lelystad, die dat werk doen. In de Nederlandse wateren leven 60 à 70 soorten zoetwatervissen, wat een routine-matige telling goed mogelijk maakt. Het probleem zit hem in de vangstechniek en het verkrijgen van representatieve gegevens. Daarvoor missen we nog de veldervaring, maar anderzijds hebben wij meer verstand van het opzetten van gevalideerde meetmethoden."

Hoe gaat het overigens met de visstand in jullie gebied?

"De waterschappen doen hier veel aan herinrichting en morfologische aanpassing, maar het duurt lang voordat je de effecten in het ecosysteem ziet. Natuurlijk speelt ook mee dat de waterlopen nog teveel gestuwd zijn." "Zulke vragen betekenen ook dat je interesse verschuift van de stoffen naar de effecten. Dat is ook logisch, want je onderzoekt al die stoffen om uiteindelijk de toestand van het ecosysteem te verbeteren. Dat te zien is ook een kwestie van bewustwording, waaraan het ILOW een bijdrage wil leveren. Je ziet ook het ecologisch onderzoek groeien; dit jaar met zo'n 25 procent, terwijl het chemisch onderzoek veel gematigder groeit."

Jan Willem Rodenburg.

verdelen van specialismen en de daarbij behorende apparatuur."

"Laat ik vooropstellen dat elk model werkt, maar dat elk model ook beperkingen heeft. Als je opschaalt, kom je verder van je klant af te zitten en moet je meer aandacht besteden aan het onderhouden van dat contact. Als je specialismen verdeelt, is de coördinatie een punt van zorg. Wat het optimum is, is geen vraag van wetenschap, maar een keuze."

Leeft jullie wens om als ILOW een positie binnen de Unie te krijgen?

"Binnen het ILOW leeft die wens zeker. Daarom hebben we ook dit missie- en visiedocument opgesteld. Ook al gaat er in relatieve zin niet zoveel geld om in de laboratoria, de positie van de waterschappen in het overleg met het Rijk en anderen zou veel sterker zijn als we onze krachten bundelen. Via onze bestuurders zullen we dit document binnen het Uniebestuur aan de orde stellen. Als ILOW willen wij graag een steun in de rug in onze rol van belangenbehartiger van de waterschappen. Omgekeerd kan ook de Unie hiervan veel voordeel hebben."

Kennen jullie ontwikkelingen op chemisch gebied?

"We worden geconfronteerd met nieuwe stoffen, ook wel de 'vergeten stoffen' genoemd, zoals geneesmiddelen, hormoonactieve stoffen, steroïden, brandvertragers en dergelijke. Het meten start voorzichtig; routine is er nog niet. Het zelf meten van dergelijke stoffen vraagt relatief grote investeringen. Omdat onze laboratoria niet echt groot zijn, is het kosteneffect dat wel. Anderzijds vind ik dat als je als waterschap de ambitie hebt om jezelf waterautoriteit te noemen, je ook de kennis op dit soort specifieke punten in huis moet hebben. Die moet je dan niet buiten de deur plaatsen. Het rendement van de apparatuur mag soms ook wel eens op de tweede plaats komen."

Is dit een impuls tot verdere fusies?

"Het ILOW ziet fusies niet als doel op zich, maar het kan wel een middel zijn om je innovatiekracht te versterken, je efficiency te verbeteren en investeringen in deze apparaten mogelijk te maken. "Binnen het ILOW denken we daarover niet hetzelfde. Persoonlijk denk ik dat we op termijn aan een handvol afvalwaterlaboratoria genoeg hebben, maar anderen zien meer in het maken van afspraken over het

"ILOW is belangenhartiger waterschappen, maar mist mandaat"

Zouden waterschapslaboratoria kunnen uitgroeien tot regionale milieulabs?

"Ik zie vooral kansen voor een integraal monitoringsbedrijf voor de watersector dat niet alleen monsters neemt maar ook meetnetten inricht en onderhoudt en zorgt voor juiste meetwaarden. Zo'n bedrijf zou een hoogwaardig kwaliteitsprofiel moeten krijgen en dus niet teveel meekleuren met de commerciële markt. Vervolgens kan je denken aan dienstverlening aan Rijk, provincies en gemeenten, maar de vraag is of provincies en gemeenten daarop zitten te wachten."

Hoe zie je de toekomst over tien jaar?

"We gaan nu van 13 naar elf laboratoria en daar zal het vast niet bij blijven. De ontwikkeling zal gefaseerd zijn, waarbij ik eerder samenvoeging van bestaande laboratoria verwacht dan uitbesteding aan marktpartijen, zoals in Zeeuws-Vlaanderen of Limburg."

"Daarnaast zal de interesse verschuiven naar de effecten van het waterbeheer en daarmee naar de ecologie. ILOW zal op zijn gebied de prominente belangenbehartiger blijven en tegelijk een samenwerkingsplatform van hoogwaardige specialisten."

Maarten Gast